

HEDMARK OG OPPLAND STATSADVOKATEMBETER

Kulturdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

22/1797 - 2 / MSH008

06.01.2023

Høringssvar - NOU 2022:9 En åpen og opplyst offentlig samtale

Innledning

Vi viser til høringsbrev fra Kultur- og likestillingsdepartementet av 29.9.2022 og avgir med dette en felles høringsuttalelse fra Hedmark og Oppland statsadvokatembeter, Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter og Agder statsadvokatembeter, heretter benevnt som statsadvokatene. Ytringsfrihetskommisjonen vil i det følgende bli omtalt som kommisjonen.

Statsadvokatenes høringsuttalelse begrenser seg til straffbare ytringer, punkt 10 i utredningen.

Hatefulle ytringer – straffeloven § 185

I utgangspunktet er statsadvokatene i det alt vesentlige enige med kommisjonen hva gjelder forslagene til endring av straffeloven § 185, med tilhørende begrunnelse.

Bestemmelsen, slik den lyder i dag, er bygget opp på flere arkaiske begreper som gjør bestemmelsen vanskelig tilgjengelig for borgerne, også for profesjonelle rettsanvendere. Når bestemmelsen er vanskelig tilgjengelig, antas det at den ikke oppnår tiltenkt virkning. En lite tilgjengelig ordlyd vil også medføre at bestemmelsen blir lite effektiv.

Med dette som bakteppet mener statsadvokatene at lovens formål, hvilket kort kan oppsummeres som beskyttelse av "sårbare grupper mot hat og forhånelse"¹, ikke fanges opp av någjeldende straffebestemmelse.

¹ HR-2018-674-A, avsnitt 20

Straffeloven § 185 representerer et spenningsforhold mellom ytringsfriheten på den ene side og vern mot diskriminerende ytringer på den andre siden. Dette kommer klart til uttrykk i Rt-1997-1821 hvor Høyesterett sier at "strl. § 135 a begrenser ytringsfriheten. Som en av de grunnleggende menneskerettigheter og en forutsetning for et demokrati"². Straffeloven § 185 er en videreføring av tidligere straffeloven (1902) § 135 a. Statsadvokatene mener at en straffebestemmelse som innskrenker borgernes rettsstilling på dette området bør være klar, tydelig og effektiv. Slik bestemmelsen lyder i dag er den ikke det, til tross for at den ikke er i strid med klarhetskravet. Lovbestemmelsen må også utformes på en slik måte at den fanger opp endringer i hva samfunnet ser på som hatefulle ytringer, og hvilke ytringer som ikke rammes.

Statsadvokatene mener straffeloven § 185 må endres slik at den får en tidsriktig ordlyd, som tydeliggjør bestemmelsens formål på en bedre måte. Ved utforming av ny ordlyd må lovgiver ha for øye at straffebestemmelsen ikke må få det kommisjonen omtaler som en "sosial slagside". Statsadvokatene er enig i kommisjonens beskrivelse av situasjonen og hitsetter³:

"En ressurssterk og veltalende rasistisk ideolog kan være farligere enn en mindre språkmektig "hverdagsrasist". Men den veltalende og mer innflytelsesrike blir ikke nødvendigvis like lett dømt i retten. Den som behersker bruk av såkalte hundefløyter, og kodet språk, vil som regel unngå straff.

...

Dette utgjør et reelt dilemma. De siste årene er det kommet flere dommer, også i Høyesterett, mot åpenbare, men hjelpeløst formulerte, rasistiske ytringer."

Lovgiver må sikre at det er ytringer som faktisk fremmer fordommer mot minoriteter som rammes av bestemmelsen, og at vi ikke ender i en situasjon hvor det er personer med rus og psykiatriproblemer som dømmes. Sistnevnte ville kanskje på et overfladisk plan vise at man har en velfungerende regulering, men vil etter statsadvokatenes syn på ingen måte fremme det egentlige formålet med bestemmelsen. Statsadvokatene mener også at dette på sikt vil svekke tilliten til både politiet, påtalemyndigheten og domstolen ved at det er de svake i samfunnet som rammes, og ikke de som faktisk fremmer fordommer.

I forlengelsen av problematikken knyttet til reguleringens sosiale slagside støtter statsadvokatene kommisjonens syn på at det bør gjøres et arbeid for å avklare alternativ oppfølging av hatefulle ytringer⁴ og at det er behov for mer forskning på anvendelse av straffebud som rammer hatefulle ytringer⁵.

² Straffeloven § 185 er en videreføring av tidligere straffeloven (1902) § 135 a.

³ NOU 2022:9, punkt 10.6.3.7

⁴ NOU 2022:9, punkt 10.7.4

⁵ NOU 2022:9, punkt 10.7.7

Statsadvokatene vil særlig trekke frem potensialet ved å behandle § 185-saker i konfliktråd. Vi mener det er positivt å se nærmere på konfliktrådet som en arena for oppfølging av disse sakene i de tilfellene der individualpreventive hensyn tilser det, og det dreier seg om ytringer i nedre sjikt av bestemmelsen.

Lovgiver bør også rette fokus mot hvordan politi, påtalemyndighet og domstol skal prioritere i landskapet av ytringer som rammes av reguleringen på området. Formålsbetraktninger og straffverdighet bør derfor vies stor oppmerksomhet i de autoritative rettskildene.

Kommisjonen har fremmet to forslag til ny lovtekst. Begge forslagene er en vesentlig forbedring fra någjeldende bestemmelse. Statsadvokatene finner det imidlertid vanskelig å gi sin tilslutning til forslagene, da det er utfordrende å forutsi om forslagene vil være klare nok til at borgerne kan forutse sin rettsstilling på området godt nok.

Hindring av offentlig tjenestemann - straffeloven § 156

Kommisjonen har foreslått å fjerne ordet "skjellsord" i straffeloven § 156 og skifte det ut med formuleringen "grovt krenkende ordbruk". Begrunnelsen er at ordlyden i bestemmelsen, slik den lyder i dag, "åpner for å legge terskelen for det straffbare for lavt".

Statsadvokatene er enige med kommisjonen i at det skal være en relativt rommelig margin for smakløse ytringer. Statsadvokatene er imidlertid ikke enig i at bestemmelsens ordlyd bør endres.

Hensynet bak bestemmelsen ligger i lovens ordlyd; den skal verne den offentlige tjenestemann under eller på grunn av utføring av tjenesten. Ved å endre ordlyden i bestemmelsen ville vernet, etter statsadvokatenes syn, svekkes. Det kan godt tenkes at det foreligger omstendigheter som tilsier at et skjellsord rettet mot en offentlig tjenestemann ikke bør lede til straff. Slik lovens system er bygget opp i dag har påtalemyndigheten et vidt spillerom til å vekte både individuelle forhold ved den som ytrer seg, og andre relevante forhold.

Offentlig tjenestemann må forvente å komme i situasjoner hvor hun kan bli forulempet ved skjellsord. Et eksempel på dette er politikvinnen som skal håndtere fulle personer på nattetid. Det betyr ikke at slik forulemping er akseptabelt. Å ha en straffebestemmelse som sanksjonerer skjellsord som ytres mot polititjenestemann antas å ha en sterk allmennpreventiv virkning. Ved å heve terskelen for det straffbare, svekkes den preventive effekten.

Statsadvokatene mener videre at uttrykket "skjellsord" er dynamisk og vil fange opp endringer i hva samfunnet ser på som fornærmelige ord og uttrykk, vel så godt som den foreslåtte ordlyden.

Så må det være opp til påtalemyndigheten om det skal fattes et positivt påtalevedtak eller ikke i den enkelte sak. Strafferettslige og prosessuelle verktøy for å gjøre individuelle avveininger er det nok av.

Av særlig viktighet er straffeprosessloven § 62 a hvor det fremgår at "[s]aken kan henlegges når forfølgning ikke er i det offentliges interesse, herunder når forholdet er bagatellmessig, og berørte interesser ikke i avgjørende grad taler for forfølgning."

En rekke forhold vil antakelig aldri komme til påtalemyndigheten fordi den enkelte tjenesteperson finner at forholdet enten er unnskyldelig, eller ikke er å regne som en forulemping som rammes av bestemmelsen.

Særskilt vern for enkelte yrkesgrupper - straffeloven § 256

De samme hensyn som er omtalt under straffeloven § 156 gjør seg gjeldende, og statsadvokatene mener bestemmelsen bør stå slik den gjør i dag.

Iris Øsp Lydsdottir Storås
førstestatsadvokat

Magnus Schartum-Hansen
kst. statsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Gjenpart

Riksadvokaten

Postboks 2102 Vika

0125

OSLO